

Miért aggódnak a méhkerékiek?

A verőfényes tavaszi napon Ruzsa György állatorvos kísérteben tettem meg az utat a méhkeréki tanácsházától a kultúrházig. Ruzsa Györgyöt haladtunkban jobbról is, balról is románul köszöntötték, ami igazán nem meglepő egy olyan, két-kezelnél alig valamivel több lelket számláló faluban, ahol magyarok legfeljebb a román családokba beházasodottak élnek.

Sokkal meglepőbb volt viszont az, amit Ruzsa György a „na, és milyen a hangulat Méhkeréken?” sutára sikeredett megfogalmazású kérdésére válaszolt.

— Sötétedés után itt nemigen látni embert az utcán mostanában...

Az okokról aztán a kultúrházban hallhattam többet. Itt találkoztam a szabadságos kiskatonával, *Bihari Györggyel*, akit hazaértekor igen csak szíven ütött szülei aggodalma. A félelem, hogy egyszer csak megjelenik Méhkeréken a magyarok felbőszült csapata, rajtuk venni elégtételt a Marosvásárhelyen történtekért.

Kozma János, az „öregbéres” a sorkatona után érkezett. Kerek-perec megfogalmazta, hogy ő utoljára a háború alatt, a Horthy-világban volt „büdös oláh”, és hogyha manapság megint ez következik, akkor ő inkább az elmúlt negyven évet pártolja, amikor csak amiatt, mert román, nem volt mitől tartania.

— Ebben János bátyámnak igaza van, de hozzá kellene tennie, hogy az általa visszavart nyugalomért éppen a románság adta oda cserébe. Valójában nem érte semmilyen hátrányos megkülönböztetés sehol, hiszen Méhkerékről kilépetve — miután mindenütt magyarul szólalt meg — szóba sem jöhetett, hogy nem magyar — magyarázta *Vecsernyés István* vb-titkár, amikor a tanácsházára tapasztalataimat megbeszélmi visszatértem.

Megtudhattam tőle azt is, hogy Méhkerék félelmei egyáltalán nem ösztönösek. Fenyegető levelekről beszélt, amit ezen a napon megmutatni nem akart, de ajánlotta, hogy térjünk majd vissza rájuk a választások után, amikor talán már higgyük, hogy nézhetünk szembe a tényekkel. Ezt el kellett fogadnom.

Azután a sors úgy hozta, hogy néhány nap múlva a titokzatos fenyegető levelek közül egy mégis csak nyilvánosságra került. Az, amelyiket a postabélyegző tanúsága szerint egy Komárom megyei kisközségben adott fel egy magát Szent István Kommandónak nevező, de egyelőre nem tudni, milyen erő, a Magyarországi Románok Demokratikus Szövetségének gyulai címére. Ebben a levélíró(k) alpári hangnemben jelenti(k) be, hogy minden erdélyi magyar erőszakos haláláért tíz románt végeznek ki.

Provokáció vagy létező veszély? A levelet olvasva, elem sorjázta a karácsonyi forradalom óta eltelt hetek idevágó, rossz emlékü mozzanatait. Vissza az időben: a választást megelőző szombat rendőrségi híre, amely szerint bejelentés érkezett, hogy a békéscsabai piacon megverni készülnek az odaátról érkező árusokat. Ez szerencsére, vaklármának bizonyult.

Ahhoz persze elég volt, hogy a közvéleményt felbolydítsa, s fokozza a hazai románság aggodalmait. Hiszen nem sokkal előtte, március elején a gyulai román gimnázium néhány tanulója bántalmazta részeg fiatalok egy csoportját. Ok, szegények, már megtapasztalhatták, hova vezet a nacionalista indulatoktól fűtött előítélet, pedig hol volt akkor még Marosvásárhely! De a román gimnázium nemzetiségi nyelvű feliratára vésett „minek ez nektek” címűsége, csakúgy jelzésértékű lehetett a kettős kötődésű kisebbségnek, mint a gyulai ortodox templom ablakainak betörése előbb, majd a templomfalra a halál szimbólumának megjelenése utóbb.

— Románok születünk Magyarországon, kettős kötődéssel. Az elmúlt negyven évben az anyaország azonban egyszerűen nem vett tudomást rólunk, a hazánk meg igazán nem teremtette meg minden szükséges feltételét annak, hogy itthon románként legyünk, lehessünk — ezek már *Márk György*, a Magyarországi Románok Demokratikus Szövetsége főtitkáranak szavai, amelyeknek igazságát nehéz lenne elvitatnunk. Már csak azért is, mert bár lát-szatra a Békés, Csongrad és Hajdú-Bihar mintegy 15 településén élő, 25 ezresnek becsült, a hivatalos statisztikák szerint viszont csak 12 ezresnek elismert hazai románság mindent „megkapott”: községként román tannyelvű, vagy legalábbis román nyelvet tanító iskolát, Gyulán román gimnáziumot és román nyelvű lapot. Am ha ezeket a tényeket csak egy kicsit is megkapirgáljuk, furcsa kép tárul elénk.

A román tannyelvű iskolákban csupán a humán tantárgyakat oktat-

ják románul. (Románia történetét nem is oktatják, holott mi azt követeljük, hogy a határon túli magyar iskolákban a magyar történelmet is tanítsák!) A real tárgyak tanítási nyelve magyar, így a román gyerekek a román szakkönyveket nem is igen érthetik meg, miután nem ismerik kellő mértékben a román szakszavakat.

Azután: a román óvodák óvónőit Szarvason, illetve az iskolák román tanítóit Debrecenben fakultatív oktatás keretében mindössze heti néhány órában készítik fel hivatásukra. Az eredmény, vagy inkább szomorú következmény: a magyarországi román gyerekek ma már nem is igen sajtóztatják el tökéletesen anyanyelvüket, minekutána a rádió, a televízió, az utca, mind-mind magyarul szól hozzájuk, és az iskola is egyre inkább. Így van az azután, hogy a román nyelvű lapot jó, ha négy-ötzetlen el tudják olvasni rendszeresen. S mily sajnálatos, hogy az a közeg, amelyben a hazai románság él, és amelyben végső soron a román nyelvű lapot is szerkesztik, szintén nem fér hozzá a nemzetiségi kiadványban közzétett gondolatokhoz.

Nagyon keveset tudunk román nemzetiségű honfitársainkról. Ez is talaja az előítéletek burjánzásának. Hozzájárult ehhez persze az érdekvédelmi szervezeteknek leosztott feladatok szerepe is. Nem az általa képviselt kisebbségi érdekeit, követeléseit továbbította a hatalomhoz, hanem a hatalom akaratát segített érvényesíteni a hazai románság körében. Érthető, ha a társadalmi változások nyomán a hazai román értelmiség legjobbjai most a „közle-

kedés irányának” megfordításán fáradoznak.

Vannak szerencsére már kedvező jelek is. A Békéscsabai Tanítóképző Főiskolával közösen a szövetségnek talán sikerül most megszerveznie a színvonalasabb román tanítóképzést. Talán sikerül süríteni a Gyulán megjelenő román nyelvű hetilap, a Foai Naostra mellett a másik két — nep-rajzi, kultúrtörténeti — periodika, az Izvorul (Forrás) és a Timpuru (Idő) megjelenését is. És legalább ilyen jó, hogy ama fenyegető levelek közzétételét követően napok óta utcáival érkeznek az együttérzésről valló, segítségnyújtást ajánló, szolidaritásról tanúsokodó levelek is Gyulára az ország minden részéből.

Mindez azonban nem feledtet-heti, hogy a választójogi törvény megalkotásakor annyi néma év után a határon túli magyar kisebbség jogaiért most már oly határozottan fellépő magyar állam megint megfeledezett saját, itthoni kisebbségeiről. Azokról a kisebbségekről — köztük a románokról — akik a mostani lehetőségeket megragadván talán maguk is többet tehetnek azért, hogy a többség valóságos és mélyebben ismerkedhessenek meg életükkel, kultúrájukkal, kisebbségi gondolataikkal, kiadványaik kétnyelvű megjelentetésével.

Hogy nem volt véletlen a törvényalkotók feledékenységé? Jobb, ha nem kerül az egész parlament színe előtt napvilágra, hogy a hazai románok valamikor, 40 évvel ezelőtt majdnem kétszer ennyien voltak? Mert akkor, ugye, elemezni kellene, hogy e mindvégig jónak mondott nemzetiségi politika miképp idézhetett elő ekkora veszteséget?

Kőváry E. Péter

A Balcescuról elnevezett román gimnázium Gyulán.

FAZEKAS FERENC FELVÉTELE

Az életmentő hazugság

Mecseknádasd nevét az atomte-mető elleni küzdelem tette híressé. Nádasd társközsége ugyanis Ófalu és — az atomte-mető ügyében kevésbé emlegetett — Óbánya. E falvak hadakozása közben elvéve hallatszóttak olyan hangok is, hogy a hulladéktároló az itt élők nemzetiség-létét is fenyegeti. Volt, aki e kijelentés mögött sandaságot sejtett, s két évvel ezelőtt ez a gondolat még lapunk érzékenységét is sértette; akkoriban egyszerűen nem illett az efféle információkkal foglalkozni.

Pedig a kijelentés igazságtartal-mát könnyű fellelni. Az ófaluiak el-vándorolnak, ha nincsenek meggyő-ződsé a létesítmény biztonságáról. S ha egy német ajkú más faluba vagy városba költözik, roppant ki-csi az esély, hogy megörzi, tovább-adja nemzetiségkultúráját, -nyel-vét. *Wekler Ferenc* tanácselnök szer-int a nemzetiségeknek nem egyszer-űen jogokat, hanem többjogokat kell biztosítani. Hallgassuk meg, hogy az elnök mivel indokolja vé-léményét:

— Évtizedekig erőszakos asszimi-láció folyt. Ennek hatását csak erő-lített lépésekkel lehetne megfékez-ni. A nemzetiségek falvaiban jobb infrastruktúrára, az átlagosnál több helyi munkaalaklomra van szükség. Ezzel ösztönözhetjük az ott élőket maradásra. Véleményem az, hogy sürgősen nemzetiség-törvényt kell al-kotnia az új parlamentnek, s en-nek alapján egy település követel-heti majd azt, ami jogosan jár ne-ki. A mi esetünkben az ivóvízel-látás mindhárom faluban megoldat-lan, és súlyosan érint minket, hogy nincs közvetlen telefonunk. Így hiá-ba elmélkedünk például a falusi tu-rizmusról.

Kár, mert a hegyekkel övezett falu adottságai szinte kínálják ezt a lehetőséget. Tiszta, szép és mé-retes házakat emeltek Mecsekná-dasd igyekvő lakói. E porták alkal-

masak lennének idegenforgalmi hasznosításra.

Az itteni családokban még min-dik sokan beszélnek a németet. E nyelv nemtudása viszont általános a 15–30 évesek korosztályában.

Az egyik utcáskorok több srác babrálja motorkerékpárját. Mind-annyian középiskolások, Pécsre jár-nak. Németül egyikük sem tud. Otthon ugyan a nagyszülők ma is gyakorta németül szólnak hozzájuk, s nagyjából értik is az öregek be-szédét, de válaszolni nem tudnak. Bánják is ezt kissé, de úgy érzik, ez ellen már nincs orvosság. Őket senki sem ösztönözte a német nyelv megtanulására.

De hát ki is kényszerítette vol-na őket? A mecseknádasdiak ugyanis tagadták németiségüket, örültek, hogy többségük megúsza a Dél-Dunántúlon oly sok fájdal-mat és rettegést okozó kitelepítést. Még néhány éve sem vallották ma-gukat németnek, holott a magyar szót jellegzetesen, svábosan ejtik. Az életmentő hazugságra az adta az alapot, hogy mindannyian tud-tak magyarul. *Schraub István* peda-gógus — aki nyugdíjas kora óta helytörténeti kutatásra adta a fejét — a magyarul tudást azzal magya-rázta, hogy Nádasdon sok volt az iparos. Kőfaragók és kádárok tév-kenykedtek itt, s mivel ők jövő-menő és főként vásárookra járó em-berek voltak, számukra nélkülöz-hetetlen volt a kétnyelvűség. A kö-zeli Apátvarasd svábjai a mezőgaz-daságból éltek, így ők általában nem is beszéltek a magyart.

Am ahhoz, hogy Mecseknádasdon a jövő nemzedéke beszéljen néme-tül, még tengernyi víznek kell le-csörgedeznie a falut kettészélő pa-takon. A mamák és a taták — a nagyszülők — megteszik, ami tőlük telik. Figyelem, ahogyan *Gundl Antalné* az utcán búcsúzik menyé-től és unokájától. Lehajol a más-

Pétisó bunyevácul

Ha a garai gyerekek kimennek a háztájiba csemegekukoricát kapálni a határ mellé, ellátnak a regőcei templom tornyaig. Regőce azonban a jugoszláv határ túloldalán van, így ha el akarnak jutni az alig né-hány kilométerre levő faluba, akkor csaknem 100 kilométert kell utaz-niuk Hercegszántón és Zomboron át egy kis szomszédolásért. Márpedig a két közeli községben, ellenkező elő-jellel ugyan, de hasonló jelenségek tapasztalhatók: a regőcei magyar gyerekeknek egyre kevesebb alkalmuk van magyarul beszélgetni, lé-vén, hogy kortársaik többsége hor-vátul beszél. A garai bunyevác gyer-ekek viszont leginkább a nagyma-mával beszélhetnek bunyevácul, hi-szen az iskolában — már a bunyevác nyelvről leszámítva — mindenki magyarul beszél.

Gyurity Marin, a hercegszántói délszláv iskola igazgatója azt mon-dja, az a nemzedék beszél jól magya-rul és sokácul egyaránt, amelyik még a Horthy-korszak iskolájában tanult. Akkor ugyanis az egyik óra magyarul folyt, a másik bunyevácul. A mai hercegszántói nagyszülők úgyiszláv anyanyelvi szinten be-szélnek a másik etnikum nyelvét. Ké-sőbb azonban felszámolták a bunyevác iskolákat, azóta az anyanyelvet idegenként tanítják, nem is sokkal jobb hatásokkal, mint az orosz. Hercegszántónak szerencséje volt: itt, talán mutatós, meghagyták a délszláv iskolát, amelyben nemcsak a nyelvet tanítják szerbhorvátul, ha-nem a szaktárgyakat is.

— A rokonlátogatástól a kupecko-dásig sokféle kapcsolat van a határ két oldalán élők között — mondja *Dujmov Jakab* garai tanár. — Azt hinné az ember, hogy ez ösztönzi a gyerekeket az idegen ajkúak megér-tésére; az ilyen gyerek azonban rit-ka kivétel.

— Hogyan tudná a gyerek, amik-or sokszor a tanára sem beszél rendszeren a nyelvet, és csak pár lec-kével jár a gyerek előtt — méltalankodik Gyurity Marin. — Egyszer kísértem egy újságíró, aki a dél-szláv nyelvtanításról írt riportot, és szerbhorvátul akart arról beszélget-ni a szerbhorvát tanító pedagógu-sokkal. Azt mondták, ők nem tudnak beszélgetni, csak azt tudják, ami a tankönyvben le van írva.

Régi dilemma, hogy dialektust ta-nítsanak-e nemzetiségi nyelvtanítás címén vagy az anyaország irodalmi nyelvét. Mindkét megoldásnak van-nak hívei. Akik az irodalmi nyelv mellett kardoskodnak, abból indul-nak ki, hogy a magyar nyelvi kör-nyezetben leromlik a szerbhorvát. Például azokat a szavakat, amelye-ket régebben nem ismertek, mert a velük jelzett fogalom is ismeretlen volt, az emberek magyarul mondják és bunyevácul ragozzák. Ez érthető és természetes is: garai bunyevác ember pétisót vesz. Jugoszláviában nem Péten gyártják a pétisót, a *vjes-tak* szó, ami műtrágyát jelent, nem

is pontosan az ammónium-nitrátot jelöli. Mivel nincs egységes tankönyv és egységes szemlélet, minden tanár a képességei és saját értéktételei szerint tanítja vagy a helyi nyelv-járást, vagy az irodalmi nyelvet.

— Mindegy is, melyiket tudja va-laki — mondja Dujmov Jakab —, az a fő, hogy megértesse magát.

Garán a helyi lakosság körülbelül harmada bunyevác. A tanár úr szer-int az tekinthető bunyevácnak, aki legalább valamennyire ismeri a nyelvet és őriz valamit a bunyevác hagyományokból, szokásokból. A far-sangi bábra, az úgynevezett prelóra még ma is sokan elmennek — ma-gyarok és helybéli svábok is.

Vízszonylag kevés változást hoztak a mélyreható politikai változások a határvidéki sokácok, bunyevácok életében. A nagy nyüzsgésen túl főként az inflációt érzékelik — de hát ez nemcsak nemzetiségi problé-ma. Garán például arról is kevesen hallottak, hogy a nemzetiségi szövetségek is szakadnak, szaporodnak. Garán és Hercegszántón nincs még szervezete az MHSZ-nek, ami ezút-tal nem a honvédelmi szövetséget, hanem a Magyarországi Horvátok Szövetségét jelenti. A Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsé-gének alternatívájaként jött létre, de egyelőre nem sokat hallani róla.

— A legfőbb vád a szövetség e-len, hogy kiszolgált a pártállamot — mondja Gyurity Marin. — Ez igaz, de hát próbálta volna valaki nem kiszolgált, amikor még erős volt és megkövetelte. Most utólag lehet sok mindent mondani, de akkor a lehe-tőségek határain belül kellett politi-zálnia annak, aki képviselni akarta a nemzetiségek érdekeit.

A másik gyakori vádpont, hogy nincs értelme a délszlávok képviselőre egyetlen szövetséget tartani, mert magának a fogalomnak, hogy délszláv, sincs értelme. En ezzel nem értek egyet: igenis vannak már Jugoszláviában is olyan emberek, akik nem szerb-nek, nem horvátnak, hanem jugo-szlávnak vallják magukat. De ezen nem érdemes vitatkozni. Az viszont magától értetődik, hogy egy egysé-ges szervezet sokkal nagyobb erőt képvisel.

— Ha végiggondolja az ember, akkor az osztódás azzal a következménnyel járhat, hogy például Her-cegszántón külön óvoda és iskola kellene a katolikus horvát sokácok-nak, illetve a görögkeleti, magukat szerbnek valló (szerintem szintén horvát) családoknak — szól közbe *Mitos András* tanácsbíró. — De to-vábbmegyek! Ha majd mindegyik szervezet kialakítja a maga alap-szerveit a községünkben, akkor, mi-vel a régi szövetség más koncepciót képvisel, mint az új, meg a különbö-ző elveket valló horvátok is elkülö-nülnek egymástól. Hol van ennek a folyamatnak a vége?

— Hol van a kezdete?

— Azt meg lehet mondani. A Dél-szláv Szövetség legutóbbi kongressz-usán például a községbeli sokácok nem is jelölték azt az embert, akit *Mándity Marin* főtitkár kiválaszt-tott, hogy küldött legyen, és tagja az országos választmánynak. Ennek ellenére megszavaztatták a kong-resszussal. Az egyik hercegszántói küldött felszólalt és többször is el-mondta, hogy *Páncsis István* nem a hercegszántói sokácok választottja.

— A pártállam idején valóban az volt a gyakorlat, hogy aki tetszett a feljebbvalónak és a pártnak, az ke-rült a választott tisztségekbe. Ezt nem lehet tovább csinálni. Azokat kell a tisztségekbe emelni, akiket a nép választ.

Páncsis István éppen egy autó napocsibével indulna útjára, amik-or keressém. Néhány percre leülünk beszélgetni.

— Az az elvünk, hogy folytassuk, ami 1945 után abbamaradt: az alul-ról, demokratikusan felépülő szer-vezetek kialakítását. A Magyaror-szági Délszlávok Demokratikus Szö-vetségének hamarosan megváltozik a neve. Az alapszervezetek már szer-veződnek, a mostani országos vezetőség majd ezek koordinációs szer-ve lesz. Itt, Hercegszántón például már 120 főből álló alapszervezet szer-veztem, de mint a megyei nemzeti-ségi választmány elnöke, tudom, hogy Garától Csikériáig minden nemzetiségi községben alakulnak ha-sonlók.

— *Valamilyen problémájuk van-e?*
— Az a bajunk, hogy a helyi ta-nácsok a helyi nemzetiségi szövetsé-gek vezetőit nem vonják be a dönté-ségekbe.

Mitos András:
— Mándity Marinnek Páncsis az embere. Ha eljön is Hercegszántóra, a tanácshoz be sem néz, minden ügyet nélkülünk intéznek.
Egy dologban azonban megegye-zik Mitos András és a nemzetiségi vezető véleménye. Amikor megkér-deztem, miért alakították az alternatív nemzetiségi szervezeteket a vezetőik, mindketten azt felelték:
— Ha azok az emberek a szövetsé-gen vezetőségében kaptak volna va-lamilyen vezetői posztot, eszükbe sem jutott volna újat alapítani.

Ungár Tamás

Tanács István